

2025-03-12

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Lise Donovan
070-28 56 210
lise.donovan@tco.se

Remissvar angående SOU 2024:80

Vissa åtgärder för stärkt återvändande- verksamhet och utlänningskontroll

Refnr: Ju2024/02572

TCO har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Vissa åtgärder för stärkt återvändande- och utlänningskontroll, SOU 2024:80, och inkommer härmed med följande kommentarer och synpunkter avseende betänkandets kapitel 4 om utökat informationsutbyte.

Inledning

TCO vill inledningsvis understryka att det är viktigt med en human och rättssäker återvändande- och utlänningskontroll för personer som har fått beslut om avvisning eller utvisning. För att det ska vara möjligt är det avgörande att de verkställande myndigheterna har rätt förutsättningar och tillräckliga resurser för att utföra sitt uppdrag. På samma gång har samhället en skyldighet att skydda personer som saknar rättslig status att vistas i landet, då en sådan utsatt situation innebär en risk för att dessa människor exploateras och inte får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda. Det handlar om att upprätthålla en välavvägd balans mellan en rättssäker och ändamålsenlig återvändande- och utlänningskontroll och samtidigt skydda människors grundläggande rättigheter.

I direktiven till den särskilda utredaren ingick att överväga och ta ställning till om, och i så fall hur, informationsutbyte mellan myndigheter kan ske i större utsträckning och på ett mer ändamålsenligt sätt i syfte att stärka arbetet med verkställighet av återvändande. Av direktiven framgår att utredaren hade ett stort utrymme att bedöma både lämplighet och genomförbarhet av ett utvidgat informationsutbyte mellan myndigheter. TCO kan konstatera att utredaren efter en sådan bedömning har föreslagit ett utvidgat informationsutbyte mellan myndigheter och därmed också tagit fram förslag på författningsändringar i enlighet med sitt förslag om utvidgning.

Sammanfattning

TCO *avstyrker* av skäl som utvecklas nedan utredningens samtliga förslag som ingår i betänkandets 4 kapitel om utökat informationsutbyte, utom såvitt avser de aktiva ställningstagandena om att vissa myndigheter och verksamhetsområden (såsom hälso- och sjukvård, skola samt socialtjänst) inte ska omfattas av den föreslagna uppgiftsskyldigheten.

TCO:s kommentarer och synpunkter

4.4.1 Nya bestämmelser om uppgiftsskyldighet i utlänningslagen

Utredningens förslag: Nya bestämmelser om en särskild sekretessbrytande uppgiftsskyldighet ska införas i syfte att förbättra och effektivisera uppgiftslämnandet från vissa andra myndigheter till de verkställande myndigheterna. Bestämmelserna ska föras in i utlänningslagen.

TCO *avstyrker* utredningens förslag.

Det finns flera skäl till att TCO *avstyrker* förslaget. De hänför sig huvudsakligen till dels de effekter det skulle få för förtroende och tillit till den svenska offentliga förvaltningen, dels de effekter det skulle få för de berörda tjänstemännens arbete, roll och arbetssituation.

Den rädsla och misstänksamhet som ibland finns mot svenska myndigheter riskerar att förvärras både bland svenskar och utlänningar om den föreslagna uppgiftsskyldigheten införs. Det kan i sin tur leda till att utsatta personer (både den direkt berörde utlänningen *och* dennes familjemedlemmar/närstående) inte vågar ta kontakt med myndigheter och att det därför, tvärt emot syftet med förslaget, blir svårare att upptäcka personer som olovligt vistas här i landet.

Det finns därutöver en överhängande risk att människor som lever i utsatthet inte kommer att kunna skilja på vilka offentliga aktörer som har, respektive inte har, uppgiftsskyldighet. Flera av de berörda myndigheterna – till exempel Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Kriminalvården – samverkar med skola, sjukvård och socialtjänst och förslagen riskerar att försvåra detta samarbete.

Skuggsamhället riskerar att växa och bli en ännu större utmaning för samhället att komma till rätta med än vad det är i dag.

Det kommer med stor sannolikhet också att bli svårigheter att rekrytera personal för vissa professioner och i förlängningen kan det leda till kompetensförsörjningsproblem inom välfärdssektorn.

4.4.2 Uppgiftsskyldigheten ska avse vissa särskilda angivna uppgifter

Utredningens bedömning: Uppgiftsskyldigheten ska vara avgränsad till en i lagen särskilt angiven personkrets och till vissa i lagen särskilt angivna uppgifter. [...]

TCO vill betona vikten av att *om* en uppgiftsskyldighet införs så är det nödvändigt att den personkrets (dvs. personer som saknar rätt att vistas i Sverige) som uppgiftsskyldigheten ska användas mot är väl avgränsad och särskilt angiven i lag. Detta är viktigt för såväl de tjänstemän som är skyldiga att lämna uppgifter till Polismyndigheten som för de personer som riskerar att bli rapporterade till Polismyndigheten.

4.4.4 Uppgiftsskyldigheten ska avse vissa särskilt utpekade myndigheter

Utredningens bedömning: Uppgiftsskyldigheten ska vara avgränsad till vissa i lagen särskilt angivna myndigheter. För att en myndighet ska omfattas av en uppgiftsskyldighet måste följande krav vara uppfyllda: [...]

3. En utökad uppgiftsskyldighet ska inte på ett generellt plan riskera att leda till orimliga effekter för enskilda eller strida mot ömmande värden.

TCO vill i detta sammanhang understryka vad utredningen angett om ömmande värden, nämligen att enskilda, på grund av uppgiftsskyldigheten, riskerar liv och hälsa eller avstår från grundläggande rättigheter som personen i fråga eller hans eller hennes barn skulle kunna vara berättigad till enligt gällande rätt. Centralt är också, vilket framhålls i direktiven, att uppgiftsskyldigheten inte får inkräkta på de rättigheter som tillförsäkras enskilda enligt internationella regler och konventioner som Sverige har åtagit sig att följa, såsom Europakonventionen och barnkonventionen. Särskilda hänsyn behöver tas i fråga om vilka effekter en uppgiftsskyldighet kan få för barn.

4.4.5 Uppgiften ska lämnas på eget initiativ

Utredningens bedömning: För att en uppgiftsskyldighet ska få avsedd effekt krävs att uppgifter lämnas till de verkställande myndigheterna på eget initiativ av de utlämnande myndigheterna.

TCO vill uppmärksamma regeringen på att den omständigheten att uppgifterna ska rapporteras på eget initiativ av de utlämnande myndigheterna förstärker risken att det allvarligt skadar tilliten till dessa myndigheter och i förlängningen till offentlig verksamhet i allmänhet. Risken för tillitsskada skulle sannolikt minska väsentligt

om utlämnande av uppgifter krävde att de verkställande myndigheterna först efterfrågar uppgifterna när de faktiskt behöver dem och att det inte är, som i förslaget, en stor mängd uppgifter som skickas mellan myndigheter utan att det föreligger ett aktuellt och konkret behov.

Den föreslagna ordningen kommer att innebära att de berörda utlämnande myndigheternas tjänstemän ständigt måste vara uppmärksamma på om den punkt har uppnåtts då myndighetens skyldighet att utlämna uppgifter har inträtt och då se till så att uppgifterna överlämnas. Utöver att det kommer att vara resurskrävande och kostsamt kommer det dessutom att ske på bekostnad av den egna myndighetens kärnuppdrag.

4.6.1 När ska en skyldighet att lämna uppgifter inträda?

Utredningens förslag: Uppgiftsskyldigheten ska inträda när uppgifter som en myndighet förfogar över gör att det finns anledning för myndigheten att anta att en utlänning inte har rätt att vistas i Sverige.

TCO anser att detta förslag visar på ett genomgående problem i denna utredning, eller i vart fall gällande kapitel 4. Problemet är att det förs ett till synes vederhäftigt resonemang men att detta sker på ett allt för övergripande och principiellt plan. Det saknas ofta ett verksamhets- och tjänstemannaperspektiv och därmed också en grundlig analys och bedömning av vilka faktiska problem och lösningar som kan uppstå i den praktiska tillämpningen.

Det hänvisas allt för lättvindigt till att frågor ska lösas på myndighetsnivå. Det riskerar att leda till att olika praxis uppstår hos myndigheterna när det till exempel gäller centrala frågor som när uppgiftsskyldigheten inträder och när det ska anses finnas anledning att anta att en utlänning inte har rätt att vistas i Sverige. Enligt utredningen ska det vara möjligt för de anställda att bilda sig en uppfattning om en utlänning saknar rätt att vistas i Sverige utan heltäckande kunskap och efterforskning.

TCO är bekymrat över att förslaget i denna del inte kan uppfattas som rättssäkert för den enskilde. Om det införs skulle det betyda ett avsteg från hur statligt anställda vanligtvis hanterar och handlägger information, där principer om rättssäkerhet, objektivitet, likabehandling och beslut baserat på kunskap är vägledande.

Uppgiftsskyldigheten ska enligt utredningen inte bara omfatta information som framkommer inom ramen för den egna verksamheten, utan även vid så kallad sidoinformation och iakttagelser vid exempelvis inspektioner eller förrättningar. TCO anser det anmärkningsvärt att en statligt anställd i det här

sammanhanget ska agera med anledning av situationer som uppkommit utanför myndighetens kärnuppdrag.

TCO förutser också att det i ärenden gällande enskilda personer kan uppstå svårigheter i kontakter och samarbeten mellan myndigheter, regioner och kommuner, där några har en uppgiftsskyldighet i förhållande till Polismyndigheten men inte andra. Vad kan en tjänsteman från till exempel skola, hälso- och sjukvård eller socialtjänst i ett sådant sammanhang säga om en papperslös person, som man har till uppgift att stödja och hjälpa i närvaro av en av de sex myndigheterna som föreslås ha en skyldighet att på eget initiativ rapportera uppgifter till Polismyndigheten.

4.6.2 Vilka uppgifter ska lämnas in

Utredningens förslag: Den utlämnande myndigheten ska lämna [...] uppgifter om en utlänning som saknar rätt att vistas i Sverige, förutsatt att den utlämnande myndigheten förfogar över uppgiften [...].

TCO vill i detta sammanhang betona det som framgår på sidan 221 i betänkandet, nämligen att kravet på att den utlämnande myndigheten ska förfoga över uppgiften innebär att uppgiftsskyldigheten inte innehåller något krav på att den utlämnande myndigheten ska göra efterforskningar i syfte att fullgöra uppgiftsskyldigheten. Uppgiftsskyldigheten är vidare avgränsad till sådana uppgifter som den tjänsteman som ska fullgöra uppgiftslämnandet känner till att myndigheten förfogar över. Det åligger inte tjänstemannen att söka fram och sammanställa samtliga uppgifter eller utländska identitetshandlingar rörande utlänningen i fråga som kan finnas i andra ärenden eller verksamhetsgrenar på myndigheten.

Om regeringen beslutar sig för att gå vidare med någon del av utredningsförslaget om uppgiftsskyldighet är det helt centralt att utredningens förslag i denna del utvecklas av regeringen i en eventuellt kommande proposition. Om detta inte görs kommer uppgiftsskyldigheten bli både resurskrävande och kostsamt och ske på bekostnad av den egna myndighetens egentliga uppgifter och verksamhet.

4.6.4 Vilka myndigheter ska vara skyldiga att lämna uppgifter?

Detta avsnitt innehåller dels förslag om och bedömning av de åtta myndigheter som ska omfattas av en uppgiftsskyldighet, dels förslag om och bedömning av ett antal andra myndigheter och verksamheter som inte ska omfattas. De sex myndigheter som föreslås omfattas av en uppgiftsskyldighet på eget initiativ är Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Pensionsmyndigheten och Skatteverket. Därutöver föreslår

utredningen att Ekobrottsmyndigheten och Åklagarmyndigheten ska omfattas av en skyldighet att lämna ut uppgifter på begäran av de så kallade verkställande myndigheterna.

TCO avstyrker utredningens förslag om uppgiftsskyldighet för dessa myndigheter.

TCO instämmer med eftertryck i utredningens förslag att hälso- och sjukvården, skolan och socialtjänsten inte ska omfattas av en skyldighet att lämna uppgifter till Polismyndigheten samt delar utredningens bedömning att ett införande av en uppgiftsskyldighet bland annat är oförenligt med hälso- och sjukvårdens, skolans och socialtjänstens kärnuppdrag.

TCO anser att ett införande av en uppgiftsskyldighet inom dessa områden skulle medföra allvarliga och orimliga konsekvenser för samhället, verksamheternas anställda och de personer som saknar rätt att vistas i Sverige samt i vissa delar strida mot lag och internationella åtaganden.

TJÄNSTEMÄNNENS CENTRALORGANISATION

Therese Svanström
Ordförande

Lise Donovan
Jurist